

הרב שלמה אישון

יציאה לחוץ לארץ לשם הרחבת ידיעות עסקיות

הצגת הבעיה

לאחרונה עלתה טענה שלפיה יש תועלת רבה לכלכלה הישראלית ביציאה של ישראלים לחו"ל לכמה שנים, הן לשם שליחות והן לשם עשיית עסקים. זאת, בשל הידע העסקי הנרכש בעת השהות בחו"ל.

מכון כת"ר לכלכלה עפ"י התורה, התבקש לחוות דעתו בנושא זה. חוקרי המכון נדרשו לשאלה מרכזית זו: האם מותרת יציאה לחו"ל לתקופה כלשהי, כאשר האדם אינו זקוק לכך לפרנסתו, ומטרתו היא להרחיב את ידיעותיו העסקיות כדי להועיל לכלכלה הישראלית כשיחזור?

א. איסור היציאה לחו"ל ומקרים שבהם מותרת היציאה

היציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ אסורה, אלא אם מדובר בנסיבות הבאות: לימוד תורה, נישואין ופרנסה.¹ גם במקרים אלו שמותר לצאת בהם לחו"ל, חל איסור על השתקעות בחו"ל, וכל ההיתר נוגע אך ורק ליציאה זמנית.²

ב. נימוקים אפשריים להתיר יציאה לשם עסקים לכמה שנים

אכן, בסוגיית התלמוד ובדברי הפוסקים מבואר כי יציאה לצורכי פרנסה מותרת גם כאשר מדובר ב'הרווחה', כלומר יציאה שאינה נצרכת לשם סיפוק צרכים בסיסיים ומימונם, אלא גם לשם התעשרות.³ שהות ממושכת בחו"ל לשם עשיית עסקים אכן עונה על הגדרה זו.⁴ זאת ועוד, לעתים, שהות לשם עסקים בחו"ל תורמת לכלכלת מדינת ישראל ומסייעת בכך ליישוב ארץ ישראל; ומבחינה זו יש להתירה ב'קל וחומר' מיציאה לשם התעשרות אישית.⁵

1. מועד קטן יד ע"א; כתובות קיא ע"א; בבא בתרא צא ע"א; עבודה זרה יג ע"א; רמב"ם, הלכות מלכים פ"ה ה"ט; שו"ע, או"ח סי' תקלא סעי' ד; משנה ברורה, שם, ס"ק יד.
2. כלשון הרמב"ם שם: 'אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מיד הגוים ויחזור לארץ וכן יוצא הוא לסחורה אבל לשכון בחוצה לארץ אסור אלא אם כן חזק שם הרעב'.
3. כלשון הפירוש המיוחס לרש"י, מועד קטן, שם, ד"ה להרויחא: 'שיש לו נכסים הרבה ויוצא כדי להרויח יותר'.
4. לא מצאנו בהלכה הגבלות על שיעור ההתעשרות המתיר יציאה לחו"ל.
5. ראה גם מאמרו של הרב חיים סבתו, יציאה לחוץ לארץ, תחומין ט, שבו רצה לחדש שההיתר לצאת לסחורה הוא לשם קיום יישוב ארץ ישראל וביסוסו, והוא חל רק כאשר בסיסו בארץ. גם אם לא נקבל את חידושו זה, ברור מסברה שכאשר חברות ישראליות בונות מפעלים או תשתיות בחו"ל, יש בכך משום

ג. שיקולים הלכתיים נוספים

עם זאת, יש הבדל מהותי בין נסיעה לשם עשיית עסק מוגדר או לשם לימודים לבין שהות ממושכת בחו"ל לרגל עסקים. לנסיעה רגילה לשם עשיית עסק מוגדר, כמו גם לנסיעה לשם לימודים אקדמיים, יש לוח זמנים ברור עם תאריך שיבה מוגדר, וכך חשש ההשתקעות בחו"ל אינו עז.⁶ לעומת זאת, שהות ממושכת בחו"ל לשם עשיית עסקים מתאפיינת בנזילותה של תקופת השהות בחו"ל, בלא כל מגבלה מובנית לזמנה של השהות.⁷ יתר על כן, שהות ממושכת בחו"ל לשם עסקים, משמעה העתקת המשפחה - מרכז החיים, לחו"ל,⁸ בניגוד למקרי ההיתר שצוינו לעיל, אשר בהם מרכז חייו של האדם נותר בדרך כלל בארץ ישראל.⁹ לפיכך, כאשר מדובר על שהות ממושכת בחו"ל לשם עסקים, בלא זמן חזרה מוגדר, לא מתקיים תנאי ההיתר הבסיסי ביותר, והוא זמניותה של היציאה. אם כן איסור היציאה לחו"ל במקומו עומד.

מסקנה

על פי ההלכה, אין לצאת לחוץ לארץ למטרה של עשיית עסקים לתקופה ממושכת¹⁰ בלא תאריך חזרה מוגדר וקבוע, בייחוד אם מדובר בנסיעה של משפחה שלמה. זאת, גם אם מטרתו של האדם היא חיזוק כלכלתה של המדינה. שכן על פי התורה, גם מטרה חשובה ונעלה¹¹ אינה יכולה להתיר את האיסור.

לחיזוק הדברים, יש להוסיף כי איסור היציאה לחו"ל הוא תולדה של הקשר העמוק והמהותי של עם ישראל כולו ושל כל יהודי ויהודי לארץ ישראל. אין די בעצם האיסור ההלכתי, יש לשנן וללמוד על מהות הקשר, ולהעמיק את החיבה והאהבה הנפשיות לארץ ישראל בלב כל יהודי ויהודי. כך יוכל כל אחד שמתלבט לשקול היטב האם יציאתו לחו"ל אכן תורמת ליישוב ארץ ישראל, ולבדוק האם הוא יכול להבטיח שיציאתו היא אכן לתקופה מוגדרת וקצובה מראש.

6. כמובן, תמיד יש חשש כי האדם יאריך את שהותו בחו"ל, אך סכנה זו אינה מובנית באופי היציאה ובמטרתה.
7. המציאות מלמדת כי גם אם האדם קובע מראש תאריך יעד לשיבה לארץ ישראל, יש נטייה לדחותו ואף לבטלו.
8. כאשר מדובר ברווק, החשש להשתקעות בחו"ל גדול אף יותר, בשל האפשרות של נישואין עם אישה יהודייה מבנות המקום, שלא תרצה לעלות ארצה.
9. נציין כי שליחות לחו"ל קצובה בזמן, והיא גם ארעית באופייה, ולפיכך היא מותרת, אם היא נכללת באחד ממקרי ההיתר שצוינו לעיל. בעניין זה ראה גם מאמרו של הרב ישראל רוזן, תרבות טיולי חו"ל, תחומין כ, עמ' 407.
10. הערת עורך, י"פ: הרה"ג יעקב אריאל שליט"א העיר שהתקופה הארוכה ביותר לכך היא שלוש שנים, כנאמר בפסוק (מלכים א, י, כב) 'כִּי אֲנִי תִרְשִׁישׁ לְמֶלֶךְ בְּיָם עִם אֲנִי חִירָם אֶחָת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים תָּבוֹא אֲנִי תִרְשִׁישׁ נְשֹׂאת זָהָב וְכֶסֶף שְׁנֵהֲבִים וְקָפִים וְתַפְיִים'.
11. על חשיבותו ההלכתית של חיזוק הכלכלה הישראלית, עיין בדברי הגאון רבי שלמה גורן, בספר משנת המדינה (מחקר הלכתי היסטורי בנושאים העומדים ברומה של מדינת ישראל מאז תקומתה), ירושלים, הוצאת האידרא רבה ומסורה לעם, תשנ"ט. 'על מוסר העבודה', עמ' 85-90.